

**Opas
lähisuhdeväkivallan
rikosasioiden sovittelua
harkitsevalle**

Rikosasioiden sovittelu

Rikosasioiden sovittelulla tarkoitetaan palvelua, jossa rikoksen asianosaisille järjestetään mahdollisuus kohdata toisensa turvallisesti, tavallisesti kahden, koulutuksen saaneen, puolueettoman ja vapaaehtoisen sovittelijan läsnäollessa. Sovittelussa käsitellään rikoksesta uhrille aiheutuneita henkisiä ja aineellisia haittoja sekä pyritään sopimaan toimenpiteistä niiden lievittämiseksi. Tekijällä on sovittelussa mahdollisuus hyvittää tekoaan ja ottaa vastuu siitä.

Sovittelu voidaan toteuttaa vain silloin, kun osapuolet ovat henkilökohtaisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun. Sovittelu on mahdollista rikosprosessin kaikissa vaiheissa, ja se voidaan myös keskeyttää milloin tahansa. Sovittelu on osapuolille maksutonta. (Lisätietoja sovitteluun hakeutumisesta esitteen takakannessa mainituista tahoista.)

Avioeroon liittyvät oikeudelliset asiat, kuten omaisuuden ositus sekä lasten huolto ja tapaamista koskevat kysymykset, eivät kuulu rikosasioiden sovittelussa neuvoteltaviin asioihin. Näitä asioita varten osapuolten käytössä on erillinen perheasioiden sovittelu, jota tarjoavat pääasiassa kunnan sosiaalitoimen työntekijät ja kirkon perheneuvojat.

Tässä oppaassa sovittelu tarkoittaa rikosasioiden sovittelua.

Mitä sovittelussa tapahtuu?

Lähisuhdeväkivaltaan liittyy erityispiirteitä, jotka edellyttävät sovittelijalta erityistä taitoa ja perehtyneisyyttä väkivaltaan. Sovittelun osapuolilla on sovittelussa mahdollisuus keskustella erikseen ja yhdessä luottamuksellisesti sovittelijoiden kanssa. Tapaamiset järjestetään puolueettomassa ympäristössä, yleensä sovittelutoimistossa. Keskusteluissa käydään läpi molempien osapuolten näkemys tapahtuneesta lähisuhdeväkivallasta ja sen seurauksista. Lisäksi selvitetään, mitä on tehty ja voidaan tehdä uhrin tukemiseksi ja turvallisuuden lisäämiseksi sekä uusien väkivaltatilanteiden ehkäisemiseksi. Tapaamisissa ohjataan osapuolia väkivallan uhrille ja tekijälle tarkoitettujen auttamispalvelujen piiriin, kartoitetaan rikoksesta uhrille aiheutuneet aineelliset vahingot ja kärsimykset sekä neuvotellaan korvauksista.

Jos osapuolet pääsevät hyvityksestä yhteisymmärrykseen, yhteisessä tapaamisessa laaditaan sopimus, jonka osapuolet allekirjoituksellaan hyväksyvät. Sopimukseen kirjataan sopimuksen aihe, sopijaosapuolet sekä sopimuksen sisältö. Siihen voivat sisältyä mm. anteeksipyyntö, käytäytymissopimus, teon hyvittäminen sekä aineelliset vahingonkorvaukset (esim. lääkäri- ja sairaalakulut sekä omaisuudelle aiheutetut vahingot). Jos sopimukseen liittyy sen toteutumisen seuranta, sovittelutoimisto vastaa siitä yhdessä sovittelijoiden kanssa.

Jos poliisi tai syyttäjä on lähettänyt tapauksen sovittelavaksi, sovittelun tuloksesta, mahdollisen sopimuksen sisällöstä ja seurannasta ilmoitetaan heille. Vakavissa, virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjä tekee päätöksen asian viemisestä oikeuden ratkaistavaksi tai syyttämättä jättämisestä. Asianomistajarikoksissa syyttäjä voi nostaa syytteen pääsääntöisesti vain, jos asianomistaja sitä vaatii.

Sovitteluprosessi

Tieto tapahtuneesta sovittelutoimistolle

- Poliisilta, syyttäjältä, sosiaalityöntekijältä tai asianosaisilta



Yhteys osapuoliin

- Varmistetaan sovitteluhalukkuus ja vapaaehtoisuus
- Sovittelutoimisto konsultoi tarvittaessa muita asiantuntijoita, esim. sosiaalityöntekijää



Tieto vapaaehtoissovittelijoille

- Sovittelijat sopivat osapuolten kanssa sovitteluajankohdan



Osapuolten tapaamiset

- Järjestetään erillisiä ja yhteisiä keskusteluja sekä tarvittava määrä tapaamisia



Mahdollinen sopimus



Sovittelutoimisto lähettää syyttäjälle / poliisille tiedon sovittelun tuloksesta



Sopimuksen seuranta

- Sovittelutoimisto ja sovittelijat sopivat osapuolten kanssa seurannan toteuttajan ja tavan



Sovittelutoimisto lähettää syyttäjälle / poliisille tiedon sopimuksen toteutumisesta erikseen sovittaessa



Tuomioistuinkäsittely



Syyttämättäjäätämispäätös

Lähisuhdeväkivalta on rikos

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan perheessä tai muissa sukulaisuus- ja lähisuhteissa esiintyvää väkivaltaa. Yleisimmin väkivaltaa tapahtuu kahden ihmisen intiimissä suhteessa, jolloin puhutaan parisuhdeväkivallasta. Useimmiten parisuhdeväkivallassa tekijänä on mies ja uhrina nainen.

Väkivalta pari- ja lähisuhteissa voi olla hyvin monimuotoista. Väkivalta voi olla fyysistä pahoinpitelyä. Lisäksi se voi olla uhria uhkaavaa, loukkaavaa, satuttavaa ja rajoittavaa käyttäytymistä puheissa, eleissä tai teoissa.

Väkivallalla on aina seurauksia. Väkivalta tai sen uhka vaikuttaa kielteisesti uhrin hyvinvointiin ja altistaa traumatisoitumiselle. Usein myös tekijä ahdistuu aiheuttamastaan kärsimyksestä. Toistuuessaan väkivalta aiheuttaa yhä vakavampia ja syvempiä vaurioita. Pahoinpitelystä syntyneiden vammojen ja henkisten haittojen lisäksi väkivallasta voi aiheutua taloudellisia menetyksiä ja oikeudellisia seurauksia.

Fyysinen koskemattomuus on jokaisen ihmisen perusoikeus. Vastuu väkivallasta on aina väkivallan tekijällä. Aina on oikea hetki puuttua väkivaltaan. Väkivaltaisen käyttäytymisen voi lopettaa ja väkivallan kokemuksesta voi selviytyä. Usein osapuolet tarvitsevat siihen tuekseen ulkopuolista, asiantuntevaa apua. Sovittelijat ovat vapaaehtoistyöntekijöitä, eivät ammattilaisia.

Lähisuhdeväkivalta voi sisältää monenlaisia henkilöön kohdistuvia rikoksia, joista tavallisimpia ovat väkivaltarikokset, seksuaalirikokset ja muut henkeä ja terveyttä uhkaavat teot. Näiden rikosten yritykset ja niillä uhkaaminenkin ovat rikoksia. Lisäksi väkivaltaan voi liittyä mm. toisen omaisuuden vahingoittamista, häirintää, kotirauhan rikkomista ja kunnianloukkauksia. Riitoja ja rikoksia voi liittyä myös yhteisen omaisuuden käyttöön ja jakamiseen.

Rikoksen asianosaisten oikeudet ja velvollisuudet samoin kuin viranomaisten velvollisuudet vaihtelevat riippuen siitä, mikä ja kuinka vakava rikos on kyseessä.

Lainkäyttöön liittyä monia yksityiskohtia. Tarkista ja varmista aina oikeutesi asiantuntijalta, kun olet kokenut väkivaltaa ja/tai harkitset asian eteenpäin viemistä. Keskustele myös siitä, soveltuuko kokemasi rikos sovitteluun. (Yhteystietoja takakannessa.)

Tärkeää tietää ennen sovitteluun ryhtymistä

Jokaisen perusoikeuksiin kuuluu oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti tuomioistuimessa. Sovittelu on vapaaehtoista.

Osapuolilla on oikeus saada oikeudellista neuvontaa ja apua rikosasiassa esim. yleisestä oikeusaputoimistosta, yksityiseltä asianajajalta tai muulta lakimieheltä niin tuomioistuinkäsittelyn kuin sovittelunkin kaikissa eri vaiheissa.

Lähisuhdeväkivallan ja seksuaalirikoksen uhrilla on mahdollisuus saada tuloihin ja varallisuuteen katsomatta valtion varoin oikeudenkäyntiavustaja esitutkintaa varten ja oikeudenkäyntiä varten silloin, kun hänellä on vaatimuksia virallisen syyttäjän ajamassa asiassa. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 2 luku 1a pykälä.)

Osapuolilla on oikeus myös tukihenkilöihin, jotka voivat olla mukana sovittelutapaamisissa. Tukihenkilö voi olla ystävä, omainen tai jonkin järjestön, esim. Rikosuhripäivystyksen kautta saatu henkilö tai muu vapaaehtoistyöntekijä.

Sopimuksen osapuolilla on oikeus neuvotella asiantuntijan kanssa vahingonkorvauksista ennen sopimuksen tekoa. Sopimuksesta voi myös kieltäytyä tai sovittelun voi rajata koskemaan vain tiettyjä asioita. Sopimukseen ei saa painostaa ja mahdollisesta painostuksesta on syytä kertoa sovittelijalle. Painostuksen alla tehdyt sopimukset ovat pätemättömiä.

Vahingonkorvauksista sovittaessa on tärkeää huomata, että

- rikoksesta johtuvat vahingonkorvausasiat käsitellään oikeudessa yleensä rikosasian yhteydessä, jolloin oikeus päättää korvauksista ja niiden määrästä.
- rikoksen uhrilla on oikeus vahingonkorvauksiin rikosprosessissa, jos hän on poliisikuulustelussa vaatinut tekijälle rangaistusta ja ilmoittanut haluavansa vahingonkorvauksia.
- vahingonkorvauksista voidaan kuitenkin tehdä sopimus sovittelussa.
- sopimus vahingonkorvauksista voi olla ehdollinen (esim. tekijän on maksettava sovittu korvaussumma tiettyyn määräpäivään mennessä tai sopimus raukeaa).
- sovittelussa syntynyt sopimus vahingonkorvauksista ei ole ulosottokelpoinen ennen kuin siitä on olemassa oikeuden päätös.
- tuomioistuin voi velvoittaa tekijän maksamaan uhrille vahingonkorvauksia sovittelussa syntyneen sopimuksen mukaisesti rikosasiaa koskevassa oikeudenkäynnissä (=ulosottokelpoinen tuomio).
- sovittelussa syntynyt sopimus vahingonkorvauksista sitoo asianosaisia ja tuomioistuimia siten, ettei uhri pääsääntöisesti voi saada sopimusta korkeampia korvauksia enää oikeudenkäynnissä eikä valittaa siitä.
- jos rikoksen tekijä rikkoo sovittelussa tehtyä sopimusta ja syyttäjä on tehnyt asiasta syyttämättäjäntämispäätöksen, asianomistaja voi vaatia sopimuksen täytäntöönpanoa siviilikanteella.
- Valtiokonttori voi maksaa rikoksen uhrille vahingonkorvauksia, mutta rikoksen uhrin on täytynyt ilmoittaa rikoksesta poliisille. Sovittelussa syntynyt pätevä sopimus voi olla peruste korvauksille. Jos asia käsitellään oikeudessa, uhrin on siellä vaadittava korvausta tekijältä.

Sovittelussa syntynyt sovinto voi olla syyttäjällä peruste jättää syyte nostamatta. Tuomioistuimessa sovinto voi olla peruste lieventää tekijälle tulevaa rangaistusta tai se voi olla peruste jättää tekijä kokonaan rangaistukseen tuomitsematta.

Sovittelu on luottamuksellista. Sovittelijat eivät saa paljastaa soviteltuun rikokseen ja sen sovitteluun liittyviä tietoja, jotka ovat tulleet esiin neuvotteluissa osapuolten kanssa.

Seksuaalirikoksia ja aikuisten lapsiin kohdistamia lähisuhdeväkivaltarikoksia ei sovitella.

Lasten kohdalla on kiinnitettävä huomiota siihen, että

- alle 18-vuotiaita koskee lastensuojelulaki. Viranomaisilla on velvollisuus ja sovittelijoilla on oikeus tehdä lastensuojeluilmoitus sosiaalityöntekijälle tarvittaessa. Lapsilla on oikeus erityiseen suojeluun. Tämä on huomattava varsinkin silloin, kun tekijänä tai epäiltynä on lapsen vanhempi tai muu läheinen henkilö.
- kaikki alle 15-vuotiaisiin kohdistuneet väkivallan teot ovat virallisen syytteen alaisia rikoksia.
- 15 vuotta täyttäneellä väkivallan tai seksuaalisen hyväksikäytön uhrilla on oikeus itse tehdä syyttämispyyntö. Syyttämispyyntöä voi tehdä itsenäisesti myös hänen huoltajansa tai muu laillinen edustajansa.

Lisätietoja

- Oman paikkakunnan rikos- ja riita-asiain sovittelutoimisto

• Suomen Sovittelun Tuki ry _____ 0400 942 396
www.sovitteluntuki.org

• Ensi- ja turvakotien liitto ry _____ (09) 4542 440
www.ensijaturvakotienliitto.fi ja

Nettiturvakoti www.turvakoti.net

Palveluja lähisuuhdeväkivallan kaikille osapuolille ympäri Suomea

- Raiskauskriisikeskus Tukinainen

kriisipuhelinpäivystys _____ 0800 97899 (maksuton)

juristipäivystys _____ 0800 97895 (maksuton)

www.tukinainen.fi

• Miesten kriisikeskus _____ (09) 6129 370

www.miestenkriisikeskus.net

• Naisten linja _____ 0800 02400 (maksuton)

www.naistenlinja.com

- Rikosuhripäivystys

auttava puhelin _____ 0203 16116

juristin puhelinneuvonta _____ 0203 16117

www.rikosuhripaivystys.fi

• Poliisi _____ 10022

www.poliisi.fi

- Lisäksi:

oikeusaputoimistot

sosiaalitoimistot

perheneuvolat

perheasiainneuvottelukeskukset

- Esitteet:

Jos joudut rikoksen uhriksi, Lähestymiskielto, Rikosjutun käsittely käräjäoikeudessa, Tietoa oikeusavusta (www.om.fi) sekä Valtion maksama korvaus rikoksen uhrille (www.valtiokonttori.fi)

Oppaan sisältö: Perheväkivallan kohtaaminen sovittelussa -projekti 2001–2003

Oppaan rahoitus: oikeusministeriö ja Rikosentorjuntaneuvosto